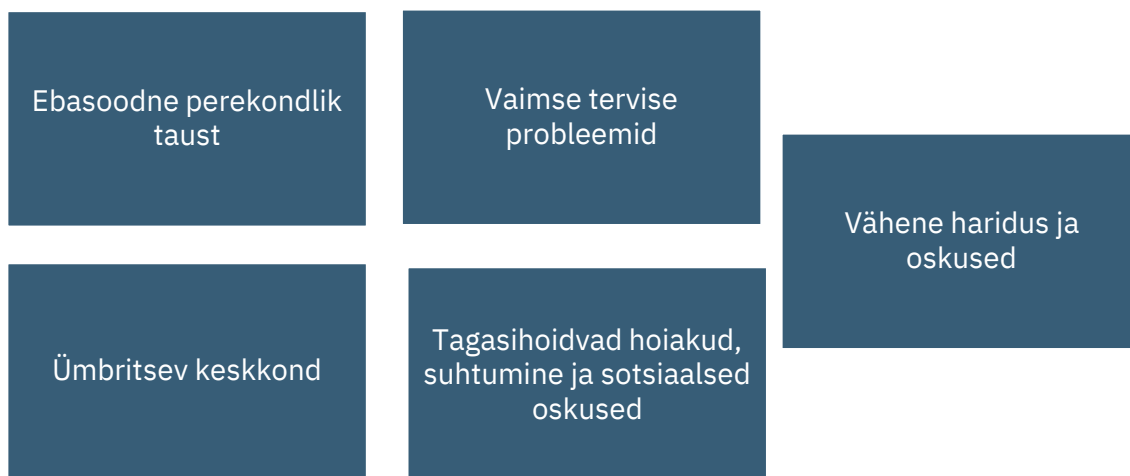

LISA 5. Noorte vajadused ja probleemid ning NEET-staatuse ennetamine

Paljud intervjueritud rõhutasid, et iga noor on unikaalne ja NEET-staatust põhjustavad probleemid erinevad väga olulisel määral, lisaks on teatud hulk vabatahtlikke NEET-olukorras olevaid noori, kes on mingil põhjusel ise valinud osa oma elust selles rollis veeta. Siiski toodi intervjuudes välja ka korduvaid erineva taseme probleeme, mis iseloomustab NEET-olukorras olevaid noori. Järgnevalt on toodud välja peamised intervjuudest ilmnenu **põhjused, miks noored NEET-olukorda on jõudnud** (vt ka joonist). Seejuures on oluline märkida, et mitmed neist on omavahel tugevalt, sh põhjuslikult seotud ning **ebasoodsast perekondlikust taustast saavad alguse väga paljud teised probleemid**.

Joonis. NEET-olukorda jõudmise tegurid

Ebasoodne perekondlik taust

- Pere vähene materiaalne kindlustatus (vähene materiaalseid ressursse, millega kaasneb nt tühi köht, viletsad riided, puudulikud õppimistingimused kodus)
- Keerulised peresised suhted, millega kaasnevad erinevad (vaimse) tervise probleemid
- Pere väärtussüsteem (nt tava mitte töötada) ja vanemate liigne kontroll või ükskõiksus, mis ei toeta noore arengut, õppimist ja tööle jõudmist

„Kui sul ikka isa ütleb, et mis see õppimine, et see ei anna midagi, et umbes lähme joome seal nurga taga, eks ju.“ (KOV poliitikakujundaja)

- Üksikvanemlus või muu hoolduskohustus, mistõttu minnakse varakult (mustalt) tööle ja jäetakse õpingud pooleli.

Füüsilise ja vaimse tervise probleemid

- Vaimse tervise probleemid: keskendumisraskused, ärevushäired, paanikahäired, depressioon.

„Ma isiklikult tunnen, et see psüühikahäired ja ärevuse valdkond on teema, mis mis on meil küll käsitletud, aga aga mis kindlasti vajab veel rohkem käsitlemist, sest et see on päris päris selline tihe teema siin noorte seas, et, et seda ikka tuleb päris palju ette, et noorel on vaimse tervise probleem.“ (juhtumikorraldaja, suur KOV)

- Sõltuvusprobleemid: sõltuvus alkoholist, narkootikumidest, arvutimängudest jms
- Oma probleemidele abi otsimise keerukus, st arstiabi, sh psühholoogi, vähene kättesaadavus, eriti keskustest eemal

Tagasihoidvad hoiakud, suhtumine ja sotsiaalsed oskused

- Vähene emotsionaalne intelligentsus ja sotsiaalsed oskused
- Madal enesehinnang

„Aga talle tuleb anda seda julgust, et, et ta ei ole rumal ja nii edasi, lisaks kõigele nendele, ja kui ta saabki selle järje peale nende tasandustundidega, konsultatsioonidega, ega siis ta juba tulebki kooli. Ega puudumised ongi sellest, et nad tunnevad, et nad ei oska midagi. Ja tegelikult teinekord nad oskavad, aga neile on seda lihtsalt pähe taotud [et nad ei oska].“ (koostööpartner)

- Motivatsiooni puudus, enesejuhtimise oskuste puudus (elu on enam-vähem mugav ja ei peagi pingutama)
- Ei ole soovi või julgust abi küsida ega vastu võtta
- Ebarealistlikult kõrged ootused: vähe oskuseid, kõrge palgaootus, mis päädib tihti välismaale lihttööle minemisega
- Madal kohanemisevõime

Vähene haridus ja oskused

- Ebaselgus oma soovides: ei teata, mida õppida; ei ole sel teemal kellegagi arutada; ebapiisav ja eluvõõras karjääriõpe koolis
- Vähene haridus ja puuduvad tööoskused
- Puudulikud digioskused
- Vähene või puuduv finantskirjaoskus (nt võlgade tekkimine ja võlgu elamine)
- Koolikiusamine, millega kaasuvad paljud teised probleemid alates koolist puudumisega, tuues kaasa nt õppimisega seotud probleemid ning vaimse tervise probleemid

Ümbritsev keskkond ja regionaalne ebavõrdsus

- Eluaseme leidmise probleemid (puudub sobiv või taskukohane eluase)

- Sobivate töökohtade või õppimise võimaluste puudumine

„X linna erisuse puhul, et mida noored on välja toonud, et nad jääksidki võib-olla X linna. Aga neil on väga raske siin toime tulla, sest nad tahaksid omaette elada. Siis üürihinnad, kui ma üürin korteri, nad ei ole võimelised kohe ostma on väga kõrged ja nad peavad suurema osa oma sissetulekust maksma üürile, üüriks. Ja siis nad ei noh, näevadki seda, et nüüd lähevad paljud välismaale. Lihtsalt ma mõtlen nagu kohaliku omavalitsuse vaates ma arvan, et see on paljude kohalike omavalitsuste teema. Et kuidas siis neid noori kuidagi siduda linnaga või et nad jääksid rohkem siia, on see elamispinna teema.“ (juhtumikorraldaja, keskmine KOV)

- Transpordiühenduste vähesus või puudumine (väiksemates maakohtades), tööle jõudmine nõuab palju materiaalselt ja ajalist ressursi, mistõttu tööl käimine võib minna kallimaks, kui kodus olemine, või olla lihtsalt logistiliselt keeruline

„Näiteks see noormees, kelle puhul ma olen praegu täitsa hädas, tema on öelnud mulle, et tema üks suur takistus on näiteks hoopiski autojuhiload. Ehk siis jällegi meie nagu asukoht või tema kodu asukoht on selline, et kodu lähedal ei ole tööd, aga selleks, et kaugemal tööl käia, on tal vaja autot. Ehk siis sind takistab tööl käimast sõiduvahend põhimõtteliselt.“ (juhtumikorraldaja, väike KOV)

- Üleminekuprobleemid: lastekodulastel lastekodust lahkumisel ja kinnistest asutustest vabanemisel tekkivad raskused

Välja toodud probleemide puhul on ilmne, et nende lahendamine ei sõltu mitte ainult noorest ja NGTS-i juhtumikorraldajast, vaid on süsteemsemad ja nõuavad muutuseid ning lahendusi muul tasandil. **Järgnevalt on välja toodud ka mõned uuringu käigus välja pakutud lahendused eelnevalt välja toodud probleemidele:**

- Põhjalikum ja laiapõhjalisem karjäärinõustamine juba põhikoolis: tööturust ja selle vajadustest realistliku ülevaate andmine, noorte harimine hariduse, ametikoha ja palga suhte vallas, et ootused ei oleks ebarealistlikud, erinevate töö ja ametite võimaluste tutvustamine ja ettevõtlikkuse arendamine, vabatahtlikku tegevusse suunamine, töökogemuste ja praktika võimaldamine juba põhikoolis

„Üks on see, et noor jääb pärast põhikooli hätta sellega, et ta ei tea, mida ta tahab edasi teha. /.../. Et juba seal tuleks teha tõsisemalt tööd karjäärinõustamisega ja ka sellise ennastjuhtivuse ja eneseteadlikkusega, et see noor saaks teada, milleks ta on hea. Ja julgeks edasi minna seda õppima.“ (juhtumikorraldaja, väike KOV)

- Kvaliteetsem õpiabi (võrdsete) võimaluste tekitamiseks ja pakkumiseks neile, kes vajavad abi õppimisel või kohta õppimiseks
- Sotsiaaltöötaja või -pedagoogi olemasolu igas koolis, kes tegeleks otseselt õppimisest väljapoole jäävate probleemide lahendamisega
- Avatud noorsootöös, sh noortekeskustes ja -tubades pakkuda enam arendavaid (sh tööks vajalikke, nt CV kirjutamine) tegevusi
- Võimalikult paljudele noortele neile sobiva huvihariduse ja -tegevuste pakkumine ja sinna suunamine, et noored avastaksid midagi, mis pakuks neile tegevust, arendaks, neid kõnetaks ja pakuks eduelamust. Ühtlasi tekitab huviharidus ja -tegevus harjumuse millegagi regulaarseks tegelemiseks, arendab suhtlemist ja võrgustikku, mis võib kaasa aidata ka hilisemas elus töö otsimisel
- Psühholoogilise nõustamise ja teraapia kättesaadavuse parandamine, aga ka noorte *coaching*, innustamine, et saadakse hakkama
- Finantskirjaoskuse tõstmine, aga ka võlanõustamise pakkumine, et vältida noorte süvenevat võlgades elamist ja lihtsustada sellest väljumist
- Koostöö- ehk tugivõrgustiku ehk noort toetava võrgustiku arendamine, et noorel oleks koguaeg tugivõrgustik ümber, nt koolist puudumise korral pannakse seda tähele, reageeritakse ja informeeritakse teisi osapooli, täisikka jõudmisel hoiab noorel lastekaitsetöötaja asemel silma peal sotsiaaltöötaja jne

„Tegelikult võiks ju sotsiaaltöötaja kohalikus omavalitsuses olla nagu perearst, /.../noor, kes sünnib sinna registrisse, jääbki selle sotsiaaltöötaja haldusesse, kuniks ta siis nagu kaob sealt registrist, et see ilmselt oleks kõige mõistlikum süsteem, et siis see inimene elu jooksul ka teab kogu aeg, kuhu ja kelle juurde ta saab pöörduda, kelle käest tegelikult abi küsida, et kes oskab teda suunata mingi probleemiga.“ (koostööpartner)

- Parem teavitatus erinevate teenuste ja võimaluste olemasolust, nii et noored teaksid, kust ja millist abi saab: erinevad nõustamise võimalused (NGTS, erinevad nõustamised Töötukassas jne), koolitused jm on olemas, aga neist ei teata. Noortega 2020. aasta septembris läbi viidud intervjuudele tuginedes polnud teadlikkust märkimisväärselt tõstnud ka hiljutine NGTS-i teavituskampania
- Lastevanematele koolituste ja muu toe pakkumine, et nad oskaksid enda lapsi toetada ja suunata

„Lapsevanemate koolituse teema. Et lapsevanemad oleksid nagu teadlikumad sellest, kuidas oma lapsi nii õelda kasvatada ja suunata ja õpetada, et ei tekiks üleüldse sellist [NEET] olukorda. Et nad oskaksid olla oma lastele toeks /.../, ma ei taha nagu uskuda, et on olemas selliseid noori, keda mitte miski ei huvita.“ (KOV poliitikakujundaja)

- Põhihariduseta noortele luua rohkem võimalusi edasi õppimiseks. Sh toodi intervjuudes paar korda välja spetsiifiline probleem: kuna 16-aastased ei saa põhihariduseta kutseharidusse õppima (samas 17-aastane saab), jäävad nad niisama jölkuma kahe kooli vahel
- Tuleks toetada töötavate noorte edasi õppimist (nii noorte teadlikkuse suurendamisega õppepuhkusest jt võimalustest kui ka neile täiendavate õppimiseks soodsamate võimaluste loomisega), et neil oleks võimalus edasi areneda ja tulevikus parem töökoht saada

„Et seal võiks võib-olla mingeid erisusi nagu noortele olla, et mingid suuremad võimalused või pikaajalisemalt võtta, et riik *midagi kompenseerib tööandjale, et kui on nagu noor töötaja, kes tegelikult on väga valmis nagu haridust omandama, et siis tal oleks võimalik nagu lisaaega selle koolis käimise jaoks võtta, midagi sellist, ma näiteks mõtlesin.*“ (koostööpartner)

- Noorte aktiveerumise ja suhtlemise toetamiseks korraldada noorte tööklubisid vms, et tõmmata koju sulgenud noored kodust välja teistega suhtlema ja kogemusi jagama

„Mulle tundub, et need noored tahavad ka omavanustega suhelda ja oma teemadega, et võib olla üheks selliseks tugisüsteemi toetavaks mehhanismiks oleks ka mitte ainult see tugisik töö juures või meie enda juhtumikorraldaja näol, aga just selline tööklubi, et me tuleme kokku võib-olla kord kuus, need noored siin, kes on kuue kuu jooksul tööle läinud ja me räägime, kuidas meil on läinud, vahetame kogemusi. /.../Et siis see noor saaks aru, et ma olen ka tähtis ja oluline, mul on töökoht, et läbi selle tööklubi noor hakkaks väärtustama tööd või teistpidi need, kes on õppima läinud saaks rääkida, et kui lihtne või keeruline oli neil õppimise juurde jõuda või taasalustada mingi haridusteed uuesti. Et see võiks olla selline kuni kuus kuud selline periood, et selline ühine klubi, kus nad omavahel jagavad arvamusi, mitte ainult see noor ei jaga neid oma mõtteid juhtumikorraldajaga nagu nii-öelda nelja silma all, vaid nagu klubi põhimõttelisel, ta võib-olla siis ka noorte mingi töökohvik või noh, mis iganes või noortepiknik või selline asi võiks nagu olla, see on just sellise jätku või hea tulemuse võib-olla hoidmiseks või, et ära ei kukuks see noor, kui ta on nüüd läinud õppima või tööle.“ (KOV poliitikakujundaja, väike KOV)
